

MIKE ÁDÁM¹

A zeneelmélet-tanárok tankönyvhasználati szokásai

1. Bevezetés

A magyarországi középfokú zeneművészeti képzés elméleti tárgyai oktatásának történetét és tartalmi vonatkozásait kutatva megkerülhetetlen a magyarországi zeneművészeti képzés európai szinten is egyedülálló intézményrendszerének vizsgálatát, történetének kutatását, s ehhez kapcsolódóan a zenei elméleti tantárgyak tankönyveinek elemzését elvégezni. Készülő doktori disszertációm központi területe a zeneelmélet-tanárok tankönyvhasználati szokásainak felmérése, amelyhez kapcsolódóan 2021-2022-ben végeztem országos kérdőíves kutatást. Jelen írásban a vizsgálat eredményeiről számolok be.

A saját szerkesztésű kérdőívet 2022 februárjában valamennyi középfokon tanító zeneelmélet-tanárhoz eljuttattam. Hazánkban ekkor 67 fő tanított zeneelméletet zeneművészeti szakgimnáziumban; a kutatás során 54 értékelhető űrlap érkezett vissza, ennek értelmében a kis elemszámú vizsgálat során az érintett populáció 80%-át sikerült elérni. A kérdőíves kutatás eredményeinek kiértékelése után beigazolódott a feltételezés, miszerint hazánkban öt zeneelmélet-tankönyv van jelen a középiskolai gyakorlatban. Ezek a következők: Keszler Lőrinc: *Összhangzattan* (1928, 1952); Ligeti György: *Klasszikus összhangzattan* (1954, 2014); Frank Oszkár: *Hangzó zeneelmélet* (1990, első változat: *A funkciós zene harmónia- és formavilága*, 1973); Györffy István – Beischer-Matyó Tamás – Keresztes Nóra: *Klasszikus összhangzattan* (2009); Gárdonyi Zsolt – Hubert Nordhoff: *Összhang és tonalitás* (2012).

2. A vizsgálatról

A kutatás elején kulcsfontosságú kérdésként fogalmaztam meg, hogy a ma használatos zeneelmélet-tankönyvek közül melyek a legalkalmasabbak a zeneelméleti ismeretek

¹ Zeneelmélet-tanár, karnagy. A Debreceni Egyetem Zeneművészeti Karának és a Nyíregyházi Egyetem Zenei Intézetének oktatója. A Debreceni Egyetem HTDI Nevelés- és Művelődéstudományi Doktori Programjának doktorandusza.

elsajátításának segítésére középfokon, melyek tartalma koherens leginkább a központi tantervekkel és a felsőfokú zenei intézmények felvételi követelményeivel, melyek tartalma, struktúrája, módszertani apparátusa a legalkalmasabb a korszerű, zenei megközelítésű zeneelmélet-oktatásra.

A 2021 őszen elkészült kérdőív 17 kérdést tartalmaz, melyből 3 nyitott végű. Az űrlap összeállításánál, a tankönyvválasztásra ható tényezők felsorolásánál felhasználtam a TÁRKI által 2000-ben végzett *Tankönyv-választás vizsgálata* pedagógus kérdőívének szempontrendszerét. A saját kutatás tekintetében releváns szempontokat adaptáltam, majd kiegészítettem zeneelmélet-specifikus tényezőkkel. A kérdőív tesztelésének érdekében az országos vizsgálat előtt az Észak-Alföld régió két középfokú zeneművészeti iskolájának – a debreceni Kodály Zoltán Zeneművészeti Szakgimnázium és Zeneiskola, AMI és a Nyíregyházi Művészeti Szakgimnázium – zeneelméletet oktató tanárait kérdeztem meg. A két intézmény szaktanárainak száma 12 fő; 11 értékelhető kérdőív érkezett be.

A pilot-vizsgálat lebonyolítása, valamint a kapott adatok elemzése után a felmérést 2022 februárjában országos szintre terjesztettem ki. Magyarország valamennyi klasszikus zenét oktató zeneművészeti szakgimnáziumában egy-egy zenei elméleti tárgyat oktató pedagógust – legtöbb esetben a tanszakvezetőt – kerestem meg. A kapcsolatfelvételt segítette, hogy minden érintett iskolában volt velem kapcsolatban álló kolléga. A kapcsolattartó tájékoztatott a jelenlegi létszámadatokról, továbbá a zeneelmélet tárgyat oktató tanárok elérhetőségéről. A populáció valamennyi tagját név szerint szólítottam meg, ennek is köszönhető az igen magas, 80%-os részvételi arány.

Magyarországon jelenleg 94 fő tanít középfokon zenei elméleti tárgyakat (zeneelmélet, zenetörténet és zeneirodalom, szolfézs, népzene és egyéb speciális tárgyak), ebből 67 fő zeneelméletet. A kutatás szempontjából – mivel összehasonlító tankönyvelemző munkám során a zeneelmélet-tankönyvek összevetésére vállalkoztam – kizárólag a zeneelméletet is tanító kollégák megkérdezése volt releváns. Az alábbiakban közölt összegző táblázatban az egyes intézmények zenei elméleti tárgyakat tanító, illetve zeneelmélet tárgyat is oktató tanárainak létszámadatai olvashatóak az iskolák régiók szerinti csoportosításában. A felsorolt intézmények nem fedik le a teljes magyarországi művészeti szakgimnáziumi palettát; kutatásom során csak azokat az iskolákat kerestem meg, ahol klasszikus zeneművészeti képzés folyik. (Az adatok a 2021. szeptemberi állapotot mutatják.)

Régió	Megye, város	Intézmény	Zenei elméleti tárgyat oktató szaktanárok száma (fő)	Zeneelmélet tárgyat oktató szaktanárok száma (fő)	Válaszadók száma (fő)	
Közép-Magyarország	Pest, Budapest	Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem Bartók Béla Zeneművészeti és Hangszerészképző Gyakorló Szakgimnázium	16	8	26	17
		Weiner Leó Katolikus Zeneiskola és Zeneművészeti Szakgimnázium	11	4		
		Szent István Király Zeneművészeti Szakgimnázium	6	6		
		Budapesti Ward Mária Általános Iskola, Gimnázium és Zeneművészeti Szakgimnázium	4	2		
	Egressy Béni Református Művészeti Szakgimnázium	2	2			
Pest, Vác	Váci Bartók-Pikéthy Zeneművészeti Szakgimnázium és Zeneiskola, AMI	5	4			
Nyugat-Dunántúl	Győr-Moson-Sopron, Győr	Richter János Zeneművészeti Szakgimnázium	8	6	9	8
	Vas, Szombathely	Szombathelyi Művészeti Szakgimnázium és Technikum	4	3		
Dél-Dunántúl	Baranya, Pécs	Pécsi Művészeti Gimnázium, Szakgimnázium és Technikum	4	4	3	
Közép-Dunántúl	Fejér, Székesfehérvár	Hermann László Zeneművészeti Szakgimnázium és Alapfokú Művészeti Iskola	3	2	2	
Észak-Magyarország	Borsod-Abaúj-Zemplén, Miskolc	Miskolci Bartók Béla Zene- és Táncművészeti Szakgimnázium	7	6	6	

Észak-Alföld	Hajdú-Bihar, Debrecen	Kodály Zoltán Zeneművészeti Szakgimnázium és Zeneiskola – AMI	8	8	12	11
	Szabolcs- Szatmár-Bereg, Nyíregyháza	Nyíregyházi Művészeti Szakgimnázium	4	4		
Dél-Alföld	Csongrád-Csanád, Szeged	SZTE Vántus István Gyakorló Zeneművészeti Szakgimnázium	5	3	8	7
	Békés, Békéscsaba	Békéscsabai Bartók Béla Szakgimnázium és Alapfokú Művészeti Iskola	4	2		
	Bács-Kiskun, Kecskemét	Kecskeméti Kodály Zoltán Ének-zenei Általános Iskola, Gimnázium, Szakgimnázium és Alapfokú Művészeti Iskola	3	3		
Összesen:	11 megye, 12 város	16 iskola	94 fő	67 fő		54 fő

1. táblázat: A hazai zeneművészeti szakgimnáziumok regionális megoszlása,
valamint a zenei elméleti tárgyakat és a zeneelmélet tantárgyat oktató tanárok, illetve a válaszadók száma

Forrás: Saját szerkesztés

A kérdőíves vizsgálat célja egy minél hitelesebb, effektív kép felállítása hazánk zeneelmélet-tanárainak tankönyvhasználati szokásairól. A kapott adatok biztosítják a tankönyvhasználat vizsgálatának hitelességét és fontosságát. A kérdőívhez az alábbi kutatási kérdéseket és hipotéziseket fogalmaztam meg:

1. Melyik zeneelmélet-tankönyv a legelterjedtebb Magyarországon?

H1: Hipotézisem szerint Kesztyer Lőrinc: *Összhangzattan* és Frank Oszkár: *Hangzó zeneelmélet* című tankönyvei a legelterjedtebbek a középfokú zenei elméleti képzésben.

2. Milyen mértékben függ össze a felsőfokú oklevelet kibocsátó intézmény és a választott tankönyv?

H2: Feltételezem, hogy a zeneelmélet-tanárok tankönyvválasztását befolyásolja, hogy melyik felsőfokú intézményben szerezték meg tanári diplomájukat.

3. Befolyásolja-e a tankönyvválasztást a tanárok életkora?

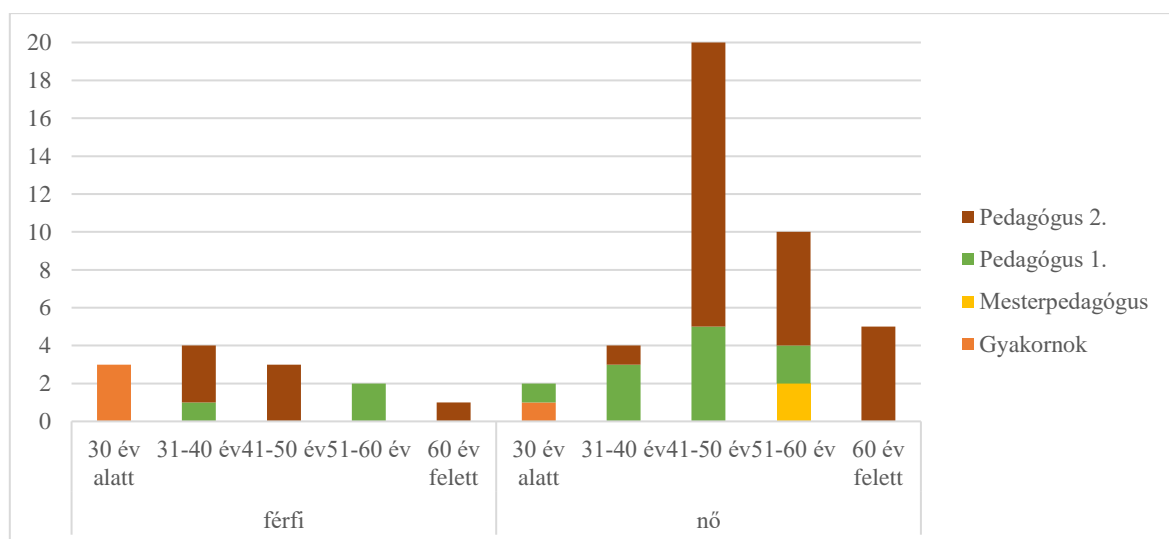
H3: Az 50 év feletti generáció Kesztyer Lőrinc és Frank Oszkár munkáját preferálja, hiszen a végzésük idején ezek voltak az általánosan elterjedt és elérhető zeneelmélet-tankönyvek.

4. A lehetséges tényezők közül melyek befolyásolják leginkább a szaktanárok tankönyvválasztását?

H4: Feltételezem, hogy a szakmai szempontok, valamint a komplex zeneelméleti szemlélet befolyásolja leginkább a tanárok tankönyvválasztását.

3. Eredmények

Elsőként a minta nemek és korosztályok szerinti megoszlását tanulmányoztam a résztvevők pedagógus előmeneteli rendszer besorolása alapján. A mintában a 41–50 év közötti korosztály dominál (23 fő). 51-60 év között 12 fő, 60 év felett 6 fő, 30 év alatt pedig mindössze 5 fő található. A 31–40 év közötti pedagógusok csoportját 8 fő képezi. Az adatokból jól kiolvasható, hogy a zeneelmélet-tanárok között felülreprezentáltak a nők (41 fő), továbbá a magyarországi pedagógusok előregedésének általános problémája e területen is jelen van; a válaszadók $\frac{3}{4}$ -e (41 fő) a 41 év, illetve afeletti korosztályhoz tartozik. A mintában 4 fő *gyakornok* és 2 fő *mesterpedagógus* található. Mindkét *mesterpedagógus* nő, és 51-60 év között van. 14 fő *pedagógus 1.*, 34 fő pedig *pedagógus 2.* besorolással rendelkezik, így megállapítható, hogy a hazai zeneelmélet-tanárok minősítettsége igen magas. Megjegyzendő azonban, hogy ez összefüggést mutat a populáció urna alakú, előregedő korfájával. (1. ábra).

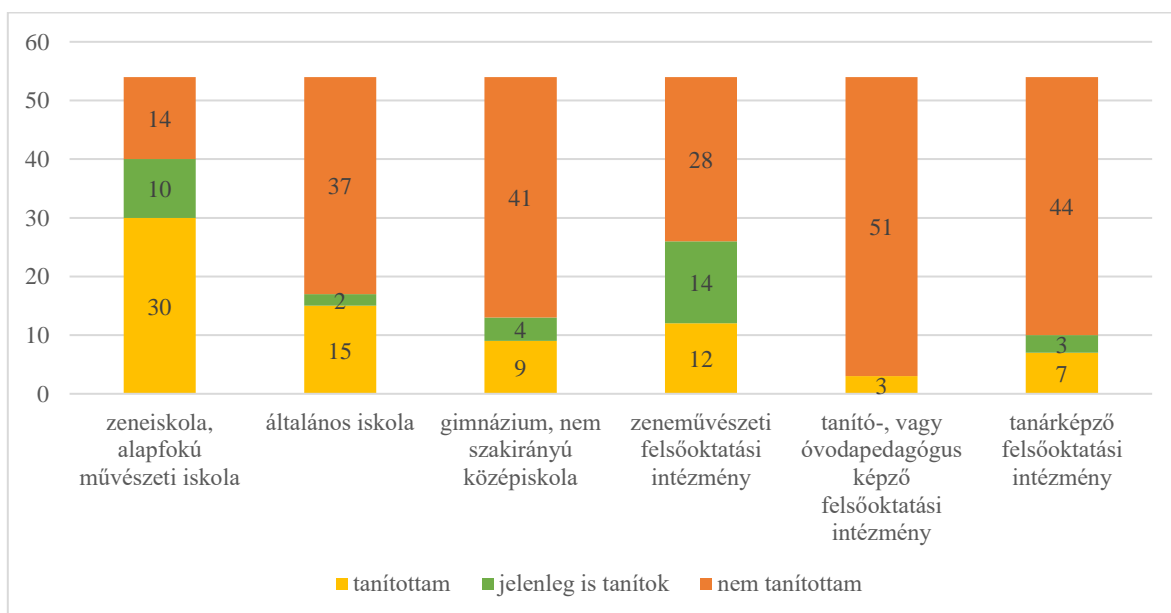
1. ábra: A megkérdezett zeneelmélet-tanárok nemek, korosztályok és minősítésük szerint

Forrás: Saját szerkesztés

A második ábrán láthatjuk, hogy a szagimnáziumi zeneelmélet-tanárok mely más szinten tanítottak, vagy tanítanak jelenleg is. A legtöbben (40 fő) a zeneiskolai, alapfokú

művészetoktatási szintet jelölték meg; 30 fő tanított, 10 fő pedig jelenleg is tanít ott. Figyelemreméltó eredmény, hogy a zeneművészeti felsőoktatási intézmény az a képzési hely, amelyben jelenleg a legtöbb tanítanak a szakgimnázium mellett (14 fő). A kapott eredmény alapján kijelenthető, hogy jelentős az átfedés a középfokú és a felsőfokú szakirányú képzés oktatói között.

Az intézménytípusok közül egyedülként a tanító- vagy óvodapedagógus-képző felsőoktatási intézményben nem tanít jelenleg senki, ezen felül a valaha ott tanítók száma is elenyésző (3 fő). Gimnáziumban, nem szakirányú középiskolában (7 fő), illetve a tanárképző felsőoktatási intézményben (8 fő) dolgoztak vagy dolgoznak jelenleg is a legkevesebben. Kiemelendő továbbá, hogy a mintából 18 fő jelenleg csak zeneművészeti szakgimnáziumban dolgozik, 10 fő pedig egész életpályája során kizárólag ezen intézménytípusban tevékenykedett. Az utóbbi csoport tagjai 16-30 éve vannak a tanári pályán. Megjegyzendő ezenfelül, hogy a teljes mintából 1 válaszadó minden szinten tanított, ám jelenleg csak szakgimnáziumban oktat, 2 fő pedig három másik intézménytípusban is tanít párhuzamosan a szakgimnáziumi munkája mellett. Ez utóbbiak 2, illetve 12 éve dolgoznak zeneelmélet-tanárként. (2. ábra)

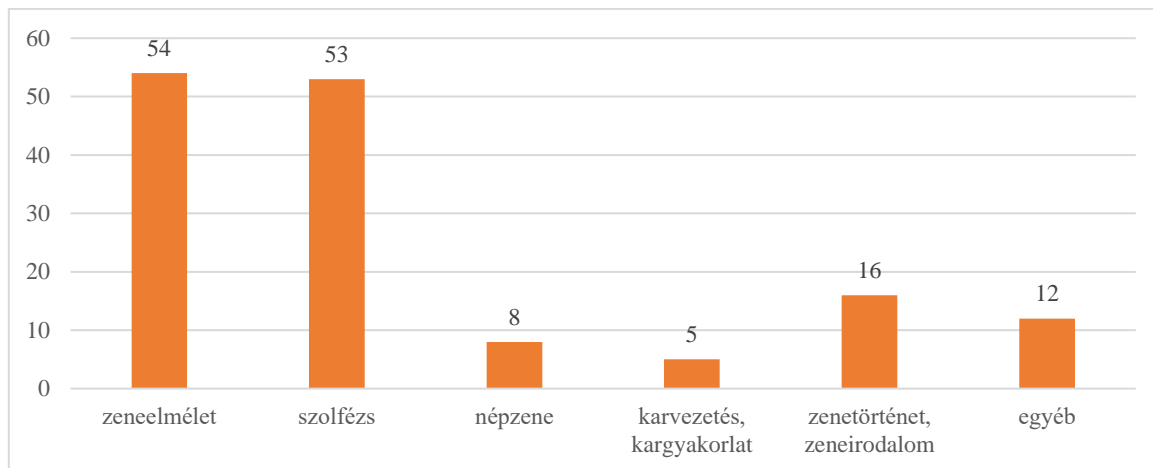

2. ábra: A szakgimnáziumi zeneelmélet-tanárok tanítási tapasztalatai más intézménytípusban

Forrás: Saját szerkesztés

Vizsgáltam a megkérdezettek által jelenleg tanított zenei elméleti tárgyak megoszlását is. Legnagyobb arányban a zeneelmélet (54 fő) és a szolfézs (53 fő) mutatható ki, zenetörténetet és zeneirodalmat 16 fő, népzene 8 fő, karvezetést és kargyakorlatot 5 fő, egyéb zenei elméleti tárgyakat 13 fő tanít jelenleg. A csupán 1-2 fő által tanított melléktárgyak csoportja: komplex

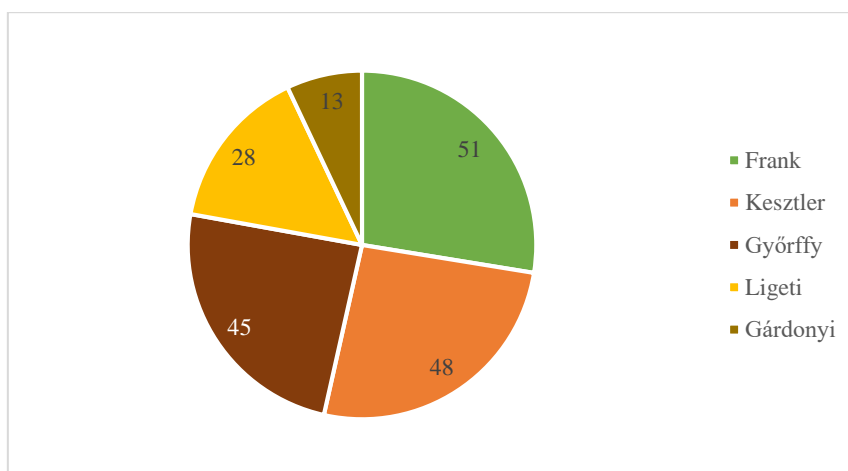
elméleti fejlesztés, zeneszerzés, ének-zene, transzponálás-partitúraolvasás, continuo-játék (2 fő), valamint laprólolvasás és dalirodalom (1 fő). Figyelemre méltó érdekesség, hogy a válaszadók közül mindössze 1 fő nem oktatja párhuzamosan a szolfézs és a zeneelmélet tárgyakat. (3. ábra)

3. ábra: A megkérdezettek által jelenleg tanított zenei elméleti tárgyak

Forrás: Saját szerkesztés

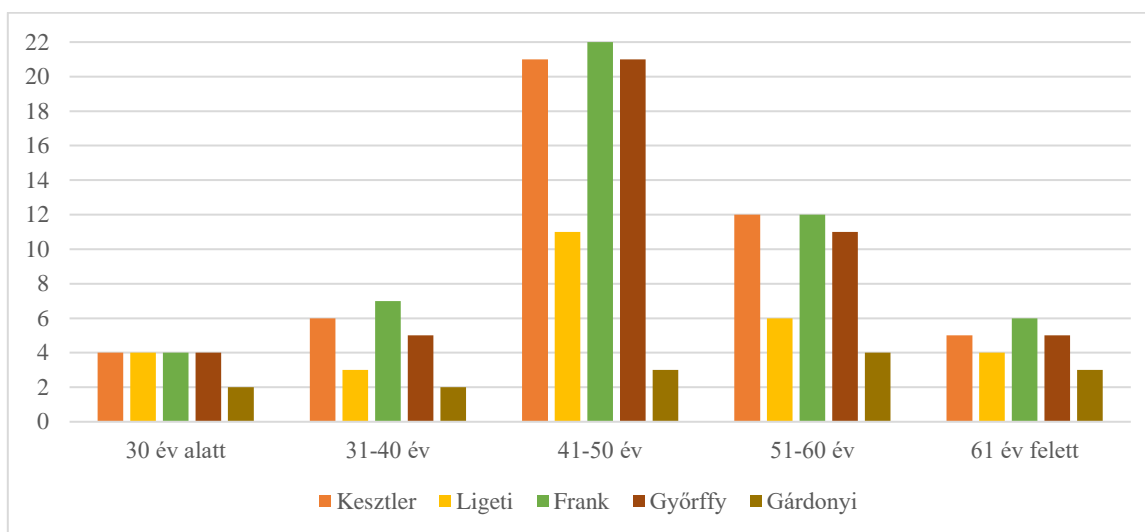
Kutatásom elsődleges területeként a korábbi tankönyvhasználat felmérése is a célom volt. Az eredmények jól mutatják, hogy az első hipotézis részben igazolódott be, ugyanis Kesztlér Lőrinc és Frank Oszkár munkái mellett Győrffy István tankönyve is igen elterjedt. Pályája során 51 fő használta Frank, 48 fő Kesztlér és 45 fő Győrffy könyvét. Várható volt az eredmény, miszerint Ligeti és Gárdonyi munkája csak elvétve jelenik meg a középfokú zeneelmélet-oktatásban. Ligeti könyve közel hatvanéves kényszerpihenő után az utóbbi néhány évben kezdi meg expanzióját, míg Gárdonyi írása nagyobb súlyú tananyagot tartalmaz, elsősorban a felsőoktatásban tanuló hallgatók oktatásában használható Magyarországon. (5. ábra)

5. ábra: A megkérdezettek pályája során használt tankönyvek

Forrás: Saját szerkesztés

A kapott adatokat összevettem a válaszadók korosztályok szerinti megoszlásával. Megállapítható, hogy az eddigiekben is kiemelkedő három tankönyv használatának korosztályok szerinti megoszlásában nincs számottevő eltérés. A vizsgált populáció valamennyi korosztálya Frank, Győrffy és Keszler könyveit preferálja. Kiemelendő azonban, hogy Frank könyve három különböző korosztálynál is (31-40 év, 41-50 év, 61 év felett) a leggyakoribb, az 51-60 év közötti korosztály egyenlő mértékben használta Keszler és Frank munkáját, a 30 év alatti generáció számára pedig megegyező Keszler, Ligeti, Győrffy és Frank tankönyvének használata.

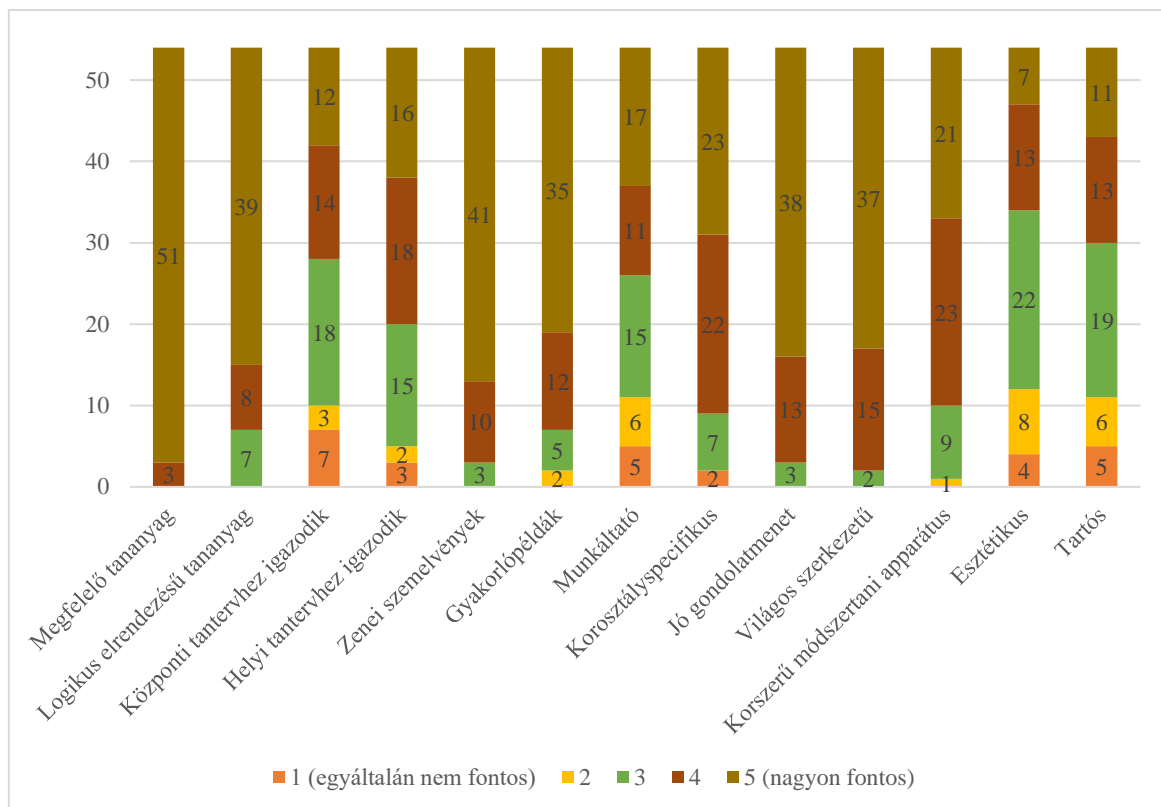

6. ábra: A tankönyvhasználat és az életkor összefüggése

Forrás: Saját szerkesztés

Hipotézisem igazolásához két csoportot hoztam létre: az 50 év és az alattiak (36 fő), valamint az 51 év és a feletti (18 fő) csoportját. Keszler tankönyvét az előbbiek mintegy 88%-a, utóbbiak 94%-a használta pályája során, a Ligeti könyvének 47-55% a százalékos megoszlás, a Frank-könyv esetében 97-100%, Győrffy munkájánál 83-88%, míg Gárdonyinál 19-38%. Figyelemreméltó adat, hogy a Frank-könyv a leginkább preferált és Gárdonyi tankönyve a leginkább mellőzött mindkét korosztály esetében. Kijelenthető tehát, hogy harmadik hipotézis bizonyítást nyert; az 51 év feletti generáció leginkább Frank (18 fő) és Keszler (17 fő) tankönyveit használta.

A következőkben a tankönyv kiválasztásakor fontos tényezőket elemeztem. Nem meglepő, hogy a legtöbbször számukra fontos tényező a megfelelő tananyag, megfelelő tartalom, valamint a zenei szemelvények és gyakorló példák mennyisége és milyensége. A megfelelő tananyag kategóriája az egyetlen, amely nem kapott 4-esnél gyengébb értékelést az ötfokú skálán. (4. ábra)

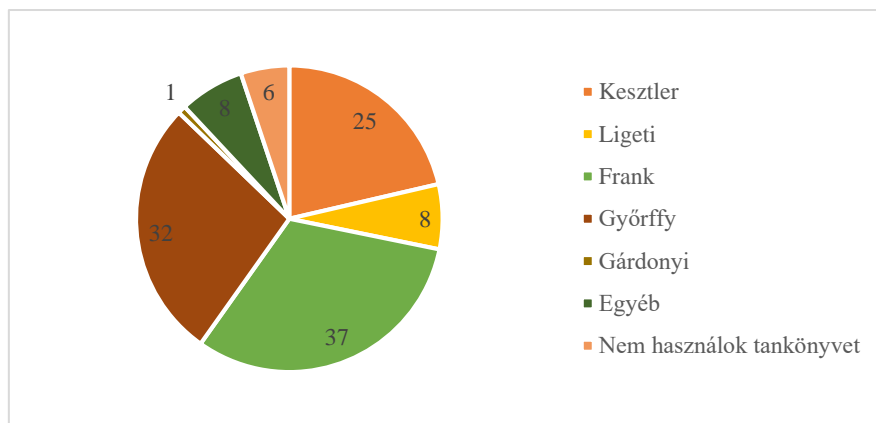

4. ábra: A tankönyv kiválasztásakor fontos tényezők

Forrás: Saját szerkesztés

A megkérdezettek fontosnak vélik továbbá a jó gondolatmenetet és a világos szerkezetet, a logikus elrendezésű tananyagot. A tankönyvválasztás során legkevésbé releváns az esztétikum és a tartósság, továbbá a központi és helyi tantervhez való igazodás és a tankönyv munkáltató mivolta. A válaszadók a korosztályszerkezetű és a korszerű módszertani apparátus kérdését is relevánsnak vélték. Megállapítható tehát, hogy negyedik hipotézisem is alátámasztást nyert.

A jelenleg használt tankönyvek felmérését célzó kérdés során több olyan válasz is érkezett, amely szerint a megkérdezettek több könyvet használnak párhuzamosan. Ezek közül kiemelendő Keszler, Frank és Györffy tankönyveinek egyidejű jelenléte (10 fő). Az adatok feldolgozása során ezen válaszokat külön tankönyvenként értelmeztem. Az összesített eredmények szerint a Frank-könyvet 37 fő, Györffy munkáját 32 fő, Keszler tankönyvét 25 fő, Ligeti írását 8 fő, Gárdonyi könyvét pedig 1 fő használja jelenleg. A megkérdezettek közül 6 fő nem használ tankönyvet, 8 fő pedig egyéb, 9 különböző könyvet, valamint saját jegyzeteket használ, amelyek a következők: Dobszay László: *A hangok világa*, Legányné Hegyi Erzsébet: *Stílusismeret II.*, *Összhangzattan*, *Solfège According to the Kodaly concept*, Frank Oszkár: *Zeneelmélet III.*, Jesper Bøje Christensen: *18th Century Continuo Playing*, saját jegyzetek. 11 válaszadó kizárólag egy könyvet használ, közülük 1 fő Keszler, 3 fő Györffy, 6 fő pedig Frank tankönyvét. (7. ábra)

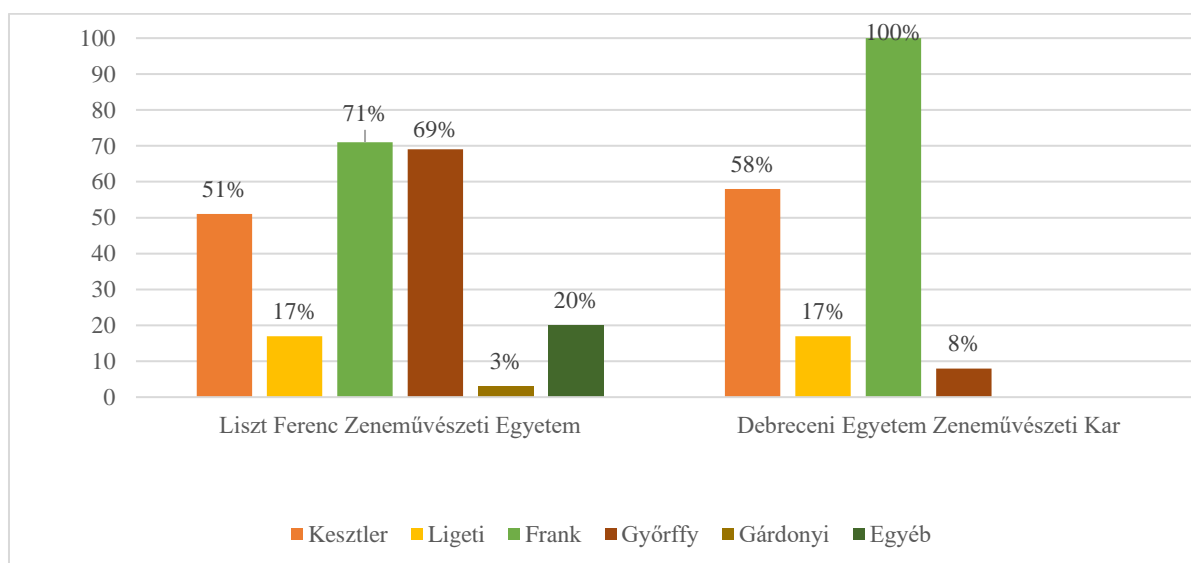

7. ábra: A jelenleg használt tankönyvek megoszlása

Forrás: Saját szerkesztés

A soron következő ábrán a jelenleg használt tankönyvek és a válaszadók felsőfokú oklevelét kibocsátó intézményeinek összevetése olvasható. A válaszadók közel háromnegyede (40 fő) a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetemen, 13 fő a Debreceni Egyetem Zeneművészeti Karán, 1 fő pedig a George Enescu Zeneakadémián (Bukarest) kapott diplomát. A Felvi adatai szerint Szegeden a 2018-as általános felvételi eljárás során indítottak először zeneművészeti szakgimnáziumi tanításra jogosító 12 féléves képzést. Miskolcon és Pécsen kizárólag alapfokú elmélettanításra jogosító diplomát lehet szerezni. Magyarországon az utóbbi 40 évben csak Budapesten és Debrecenben lehetett középiskolai zeneelmélet-tanári végzettségre szert tenni.

Az ábrán az értékek feltüntetését megelőzően kiszűrtem a tankönyvet nem használók adatait. (8. ábra)

8. ábra: A jelenleg használt tankönyvek százalékos aránya a válaszadók felsőfokú végzési helye szerinti megoszlásban

Forrás: Saját szerkesztés

Megállapítható, hogy a Debreceni Egyetem Zeneművészeti Karán végzett 13 fő közül egy nem használ tankönyvet, Gárdonyi könyvét senki nem alkalmazza, azonban a tankönyvet használók 100%-a (12 fő) Frank tankönyvéből is dolgozik. A Győrffy könyv hátramaradását indokolhatja, hogy Debrecenben 2009 és 2015 között – a bolognai rendszer kifutása és az osztatlan tanárképzés bevezetése közötti időszakban – gyakorlatilag szünetelt a szakközépiskolai zeneelmélet-tanár képzés, így a szakközépiskolai elméleti tárgyak módszertanának oktatása is. Ennélfogva a 2009-ben megjelent Győrffy kötet abban az időszakban nem képezhetette a módszertani felkészítés tárgyát. A Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetemen végzett 40 fő mintegy fele használja Keszler munkáját, legtöbben azonban Frank (25 fő) és Győrffy (24 fő) tankönyveit preferálják. A válaszadók közül 5 fő nem használ tankönyvet, 7 fő pedig egyéb források alapján dolgozik. A Bukarestben végzett válaszadó által megnevezett tankönyveket az egyéb kategóriába soroltuk. Második hipotézisem tehát megerősítést nyert: a zenelmélet-tanárok tankönyvválasztását befolyásolja, hogy melyik felsőfokú intézményben szerezték meg tanári diplomájukat. Kiemelendő az eredmények közül, hogy a Debreceni Egyetem Zeneművészeti Karán végzettek inkább használják Frank Oszkár könyvét, mint a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetemen végzett társaik.

Nyitott kérdések segítségével informálódtam az esetleges tankönyvmódosítás okáról, valamint a jelenleg használt tankönyv megítélése felől. A válaszadók pedagógusi pályája során bekövetkezett tankönyvmódosítás okának fő okai, kategóriái a következők:

Kategória	Válaszok száma
Tanári, pedagógiai megújulással kapcsolatos tényezők	16
A tankönyv használatára vonatkozó tényezők	15
A tankönyv korszerűségének tényezője	10
Diákokkal kapcsolatos tényezők	8
Hozzáférhetőség, elérhetőség	5
A tankönyv korszerűtlenségének tényezője	2
Nem módosítottam	28
Összesen	84

4. táblázat: A tankönyvmódosítás okának kategóriái

Forrás: Saját szerkesztés

A kódolási folyamat megkezdése előtt feltételeztem, hogy a *Tanári, pedagógiai megújulással kapcsolatos tényezők* kategóriája kiemelt fontosságú lesz. Ez alá soroltam az új szemléletmód (4), a kreativitás (4), a változatosság (4), továbbá a szakmai fejlődés (4) iránti igényeket. A *Tankönyv használatára vonatkozó tényezők* kategória alá a tankönyvet elhagyó, illetve mellőző

(11), vagy a tankönyvet másodlagos forrásnak besoroló (4) válaszokat csoportosítottam. A *Diákokkal kapcsolatos tényezők* között a tanulók érdeklődésének (2), felkészültségi- és készségszintjének (5) változásai képeztek alkategóriákat, míg a *Hozzáférhetőség, elérhetőség* kategória a tankönyvek bolti elérhetőségének problémáját foglalja magában. Figyelemreméltó *A tankönyv korszerűtlenségének tényezője* és *A tankönyv korszerűségének tényezője* csoportok ambivalenciája. Az ellenpólusok megjelenésének oka, hogy több válaszadó a tankönyv használata során tapasztalt nehézségek, korszerűtlenségek nyomán döntött a változás mellett, azonban volt olyan is, aki egy új tankönyvet megismerve határozta el a régi lecserélését. A számomra leginkább informatív eredmény a *Nem módosítottam* kategória. A megkérdezettek több mint fele pályája során nem módosította tankönyvhasználati szokásait.

A továbbiakban a jelenleg használt tankönyv kiválasztásának indokait szerettem volna felmérni. A válaszok alapján az alábbi kategóriák jöttek létre:

Kategória	Válaszok száma
Tartalmi tényezők	65
Használhatóság	34
Egyéb	10
Külsőségek	5
Összesen	114

5. táblázat: A tankönyvválasztás kritériumainak kategóriái

Forrás: Saját szerkesztés

Az új tankönyv kiválasztásánál szerepet játszó tényezők legnagyobb kategóriája a *Tartalmi tényezők*. A megkérdezettek tankönyvválasztásánál magas értékkel bír a zenei szemelvények jelenléte (21), a kiváló példák és gyakorló feladatok (19), a logikus felépítés (10), továbbá a tankönyv zenei megalapozottsága (7), de többen kiemelték a formatani ismeretek megjelenését, a szakszerű elméleti magyarázatokat és az összefoglaló szakaszok fontosságát is. A *Használhatóság* kategória legnépesebb szegmense az elérhetőség tényezője (9), valamint a korszerű didaktikai és módszertani apparátus (7). A válaszadók hangsúlyozták az érthetőséget, a korosztályspecifikusságot és a tantervvel, tanmenettel való párhuzamosságot. A *Külsőségek* kategóriájában az áttekinthetőséget emelték ki legtöbben (4). Tíz választ azonban nem tudtam egyik csoporthoz sem sorolni, így jött létre az *Egyéb* kategória, amelyből az általános megelégedettség és a szerzővel való személyes kapcsolat hatása emelendő ki.

Kérdőívem utolsó kérdése során a válaszadóknak lehetőségük volt egyéb megjegyzéseket tenni a tankönyvekkel, a tankönyvválasztással, illetve a kutatással

kapcsolatban. Örömmre szolgált, hogy több kolléga is kiemelte kutatásunk fontosságát. „Örülök, hogy ilyen felmérés készül, javasolom, hogy minél szélesebb körben legyen elérhetővé téve az eredménye.” Több válaszadó hangsúlyozta jelen kérdésnél is, hogy három könyvet használ párhuzamosan, közülük legtöbben Frank, Győrffy és Keszler munkáit preferálják. Nyomatékosították továbbá a digitalizáció szükségességét, amely hozzájárulhat a korszerűbb, tanulóközpontú zeneelmélet-oktatáshoz. „Szükség lenne digitális tananyag fejlesztésére a zeneelmélet tanításának témakörében.” A tankönyv nélkül oktatók közül többen kiemelték, hogy „a mindenkori csoport határoz meg mindent, egyéni haladás pedig csak tankönyvhasználat nélkül jöhet létre.” A tankönyvet részben nélkülöző pedagógusok általános vélekedése, hogy a zeneelméleti ismeretek elsajátítása inkább függ a felkészült tanártól, mint a tankönyvtől. „A pedagógus magyaráz, mintákat ad, a könyv példái gyakorlásra használhatóak.” Többen kiemelt problémának vélték a tankönyvek elérhetőségének, hozzáférhetőségének kérdését. „Az általam használt tankönyv (Frank: *Hangzó zeneelmélet*) az utóbbi években nem kapható, nyomtatását beszüntették. Számomra ez érthetetlen, munkánkat jelentősen megnehezíti.” A Keszler-könyv népszerűsége pedig a könnyen elérhetőségnek is köszönhető. „Nagy előnye a Keszler könyvnek, hogy megtalálható az interneten is.”

Mindezen tapasztalatokon és véleményeken túl megjegyzendő, hogy több válaszadó is (3 fő) kiemelte Legányné Hegyi Erzsébet: *Összhangzattan* című példatárát, amelyet a Zeneakadémia Kodály Intézete adott ki 2019-ben. Konklúzióként levonható, hogy elterjedtségének és népszerűségének okán figyelmet kell fordítani e kiadványra is kutatásom későbbi szakaszában. Öröndetes továbbá, hogy Győrffy könyve – amely az elmúlt időszakban szintén hiánycikk volt – 2022. decemberétől ismét kapható, a magyar nyelvű kiadványon túl immáron angol nyelven is. Ezenfelül szintén örömteli, hogy a 2022. októberében megrendezett Frank-emléknap kezdeményezésének eredményeként a Frank könyv új kiadásának előkészítése is elindult.

4. Összegzés

A tanulmányban bemutattam a 2022 első negyedévében végzett – a zeneelmélet-tanárok tankönyvhasználati szokásait felmérő – országos vizsgálat eredményeit. Kérdőíves vizsgálatom elején négy kutatási kérdést és hipotézist fogalmaztam meg. Feltételeztem, hogy Keszler Lőrinc: *Összhangzattan* és Frank Oszkár: *Hangzó zeneelmélet* című tankönyvei a

legelterjedtebbek a középfokú zenei elméleti képzésben az öt ma is használatban lévő könyv közül. Hipotézisem részben igazolódott be, ugyanis Frank könyve valóban a leggyakrabban használt írás, azonban Keszler munkáját a harmadik helyre szorította Győrffy tankönyve.

Feltételeztem továbbá, hogy a zeneelmélet-tanárok tankönyvválasztását nagyban befolyásolja a végzés helye. Második hipotézisem megerősítést nyert: a Debreceni Egyetem Zeneművészeti Karán végzettek inkább használják Frank Oszkár könyvét, azonban az intézmény elhelyezkedése, a végzés helye és a tankönyvválasztás között nem mutatható ki erős kapcsolat. Ez magyarázható a képzési helyek alacsony számával is: egy kivétellel Budapesten és Debrecenben végzett zeneelmélet-tanárok tanítanak országszerte.

Harmadik hipotézisem is – amely szerint az 50 év feletti generáció leginkább Keszler és Frank könyveit preferálja – megerősítést nyert, hiszen e két tankönyv örvend a legnagyobb népszerűségnek az adott korosztályban. Feltételeztem továbbá, hogy leginkább a szakmai szempontok befolyásolják a tanárok tankönyvválasztását. Hipotézisem szintén beigazolódott, ugyanis a korszerű tananyag, a megfelelő tartalom, a zenei szemelvények és gyakorló példák mennyisége és milyensége mutat leginkább kiemelkedő eredményt.

Összességében megállapítható, hogy előzetes feltevésem, miszerint hazánk zeneelmélet-tanárainak körében Keszler, Ligeti, Frank, Győrffy és Gárdonyi tankönyve a legelterjedtebb, igaznak bizonyult. Bízom benne, hogy kutatásom eredményei hozzájárulnak a tankönyvhasználat egyéni revíziójához, valamint új szempontok figyelembevételéhez a tankönyvválasztás során.

Irodalomjegyzék

Frank Oszkár (2008): *Hangzó zeneelmélet*. Rózsavölgyi és Társa, Budapest.

Gárdonyi Zsolt – Hubert Nordhoff (2012): *Összhang és tonalitás*. Rózsavölgyi és Társa, Budapest.

Győrffy István – Beischer-Matyó Tamás – Keresztes Nóra (2009): *Klasszikus összhangzattan*. Rózsavölgyi és Társa, Budapest.

Imre Anna (2000): *Tankönyvválasztás, tankönyvhasználat az általános iskolákban*. Educatio, 2000/III. pp. 444-459.

Keszler Lőrinc (1952): *Összhangzattan*. Editio Musica Budapest.

Ligeti György (1954): *Klasszikus összhangzattan*. Editio Musica Budapest.